

УДК 94(475)“1920/1930”

ПОЛЬСКА-САВЕЦКІ КАРДОН У МЕЖАХ ДОКШЫЦКАЙ ВЯСКОВАЙ ГМІНЫ
Ў МІЖВАЕННЫМ ПЕРЫЯДЫЧНЫМ ДРУКУ ПОЛЬШЧЫ

Ю. І. ЗГІРСКІ

(Прадстаўлена: канд. гіст. навук, дац. А. В. СУМКО)

Даследаваны артыкулы перыядычных выданняў II Рэчы Паспалітай, прысвечаныя Докшыцкай гміне. Мова выданняў, выкарыстаных у даследаванні – польская. Выкарыстаны артыкулы выданняў: «Kurjer Wileński», «Dziennik Wileński», «Słowo», «Żołnierz polski». Аўтарам звернута ўвага на асаблівасці тэкстаў і тэм артыкулаў.

Існаванне адміністрацыйна-тэрытарыяльнай адзінкі на памежжы спрыяе фармаванню адрознага, ад іншых рэгіёнаў, становішчу, што мела водгук у перыядычных выданнях. Пры пошуку артыкулаў, звязаных з рэгіёнам даследавання, неабходна ўлічваць адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел таго часу: гэта звязана з існаваннем мясцовых (заўв. як правіла, на ўзроўні ваяводстваў) перыядычных выданняў. Да выданняў мясцовага характару (заўв. выкарыстаных у артыкуле) адносяцца: «Kurjer Wileński», «Dziennik Wileński», «Słowo». Пералічаныя выданні маюць падабенствы ў структуры і накірунку: асвятленне падзей у краіне і замежжы. Асобна неабходна адзначыць, што ў адрозненні ад БССР, міжваенны перыядычны друк Польшчы характарызуецца наяўнасцю ў інфармацыйнай прасторы выданняў прыватных. Напрыклад: выданне «Słowo» фактычна з’яўлялася газетай «віленскіх кансэрватараў», што ўплывала на змест выданняў. Перыёдыка багатая на рэкламу і аб’явы, што звязана з выкарыстаннем газэт як адной з галоўных рэкламных пляцовак.

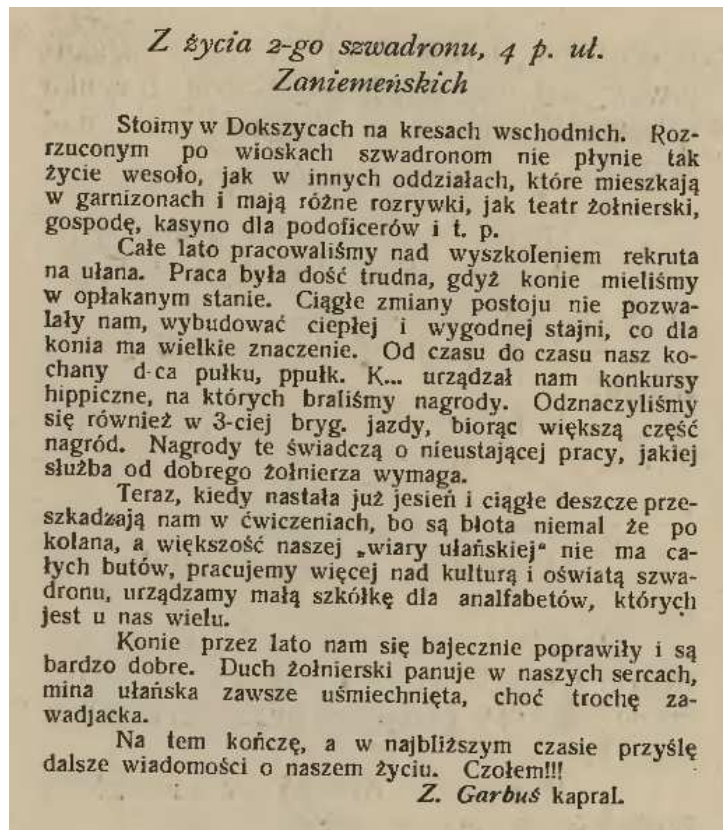
Ня глядзячы на існаванне мясцовых перыядычных выданняў, нельга выклчаць з пошуку перыядычных выданні іншых узроўняў. У артыкуле разгледжаны №1 (РОК IV/ 1922 г.) і №43 (РОК XIII, 1930 г.) спецыялізаванай газеты «Żołnierz polski», разлічанай на вайскоўцаў. У выніку аналізу агучаных вышэй нумароў газеты «Żołnierz polski» зроблена выснова: асноўны змест газеты, як і яе структура не мела значных змен. Вылучаны асноўныя тэмы і раздзелы: Гумар/жарты, навіны, адлюстраванне штользённага жыцця жаўнераў. Тэксты са зместам патрыятычнага характару, тэксты на тэму вайсковай гісторыі (пераважна нядаўняй), у №41 ад 1922 г. раздзел «СПОРТ» (польск. «SPORT»), адлюстраваны падзеі і імпрэзы звязаныя з жыццём Войска Польскага і Корпуса аховы памежжа, зафікасаваны друк артыкулаў прапагандыскага характару, ў №1 ад 1930 г. надрукавана рэклама. Асобна неабходна вылучыць наступнае: частка аўтараў артыкулаў – жаўнеры, аб чым сведчыць пазначэнне звання і месца службы аўтара. Аналіз нумароў, выдадзеных у розныя гады дазваляе не выкарыстоўваць выданні іншых гадоў, так як асноўная структура амаль не змяняецца. Выключэннем з’яўляюцца нумары, выдадзеныя адначасова ці пасля падзеі/задрэння з мэтай вылучэння стаўлення рэдакцыі газеты да падзеі/здарэння ці аналізу артыкулаў, прысвечанай апошняй. Напрыклад: нумары, прысвечаныя святам.

Больш дасканалы аналіз перыядычных выданняў немагчымы, так як выходзе за межы тэмы артыкула, што патрабуе асобнага даследавання ці аналізу існуючай гістарыяграфіі на гэтую тэму.

Адной з галоўных тэм, у якой месцам дзеяння адзначана Докшыцкая гміна, з’яўляецца тэма мяжы. Зыходзячы з падзелу Корпуса аховы памежжа (далей КАП) на роты, ў межах Докшыцкай гміны дыслакаваліся 2-я “Гняздзілаўская” і 4-я “Докшыцкая” роты КАП Батальёна “Будслаў”. Жаўнеры Войска Польскага, роўна як і сам Корпус (заўв. Корпус аховы памежжа) фігуруюць у перыёдыцы. Яскравым прыкладам з’яўляецца артыкул за 1922 г. капрала З. Гарбуша (польск. Z. Garbuś) “3 жыцця 2-га швадрону, 4 палка ўланаў Занеманскіх” (польск. “Z życia 2-go szwadronu, 4 p. ul. Zaniemeńskich”), у якім фігуруе вайсковая адзінка, дыслакаваная на польска-савецкім памежжы да фармавання адзінак Корпуса аховы памежжа. Сам артыкул аб’ёмны, таму звернем ўвагу на наступнае:

“Стаім ў Докшыцах, на крэсах усходніх. У раскінутым на вёсках швадроне жыццё не такое вясёлае, як ў іншых аддзелах... якія маюць забавы, такія як тэатр жаўнерскі... Цэлае лета займаліся падрыхтоўкай рэкрута на ўлана... працуем над культурай і асветай швадрону... Коні за лета паляшлі, што дужа добра. Дух жаўнерскі пануе ў нашых сэрцах... у найбліжэйшым часе прышлём навіны аб нашым жыцці. Gzolem!!!”[6].

Фіксуецца месца дыслакацыі і побыт палка. Аўтарам (капралам Гарбушам) адзначаецца адсутнасць неабходных для адпачынку ўстаноў. Падобнае можна разглядаць як непрамае патрабаванне ў арганізацыі вольнага часу жаўнераў палка, якія апелююць да існавання падобных месці/устаноў у іншых аддзелах вайсковых. Аўтарам артыкула апісана падрыхтоўка рэкрута на ўлана. У артыкуле маюцца словы патрыятычнага характару без апеляцыі да вобраза Айчыны (заўв. у дадзеным выпадку, Польшчы), што можна звязаць з ідэалагічнай падрыхтоўкай жаўнераў. Выглядае дэмакратычным чаргаванне негатыўных і пазітыўных момантаў у службе вайсковай, што дазваляе атрымаць інфармацыю аб асаблівасцях побыту жаўнераў 4-га палка (заўв. 4-га палка ўланаў Занеманскіх) на момант напісання артыкула.

Фота 1. – «Жołnierз польски» за 1922 г.

1 BAON „BUDSŁAW”. 23.XI. Korpus podoficerski 4 komp. urządził zabawę taneczną w Domu Ludowym w Dokszycach przy liczonym udziale ludności z Dokszyca i bliższych okolic. Bawiono się wesoło do białego rana, a czysty dochód w sumie 130 zł. 40 gr. przeznaczono na cele kulturalno-oświatowe kompanji.

30.XI kółko amatorskie baonu z okazji rocznicy powstania listopadowego urządziło w Budślawiu przedstawienie teatralne. Z powodzeniem i ku zadowoleniu bardzo licznie zebranej publiczności odegrano sztuczkę p. t. „Stary mundur”. Po przedstawieniu odbyła się zabawa taneczna przy udziale osób wojskowych i zapro-

Фота 2. – «Жołnierз польски» за 1930 г.

У артыкуле за 1930 г. адлюстраваны пазітыўныя змены ў жыцці вайсковых адзінак (заўв. у дадзеным выпадку ідзе гаворка аб Корпусе аховы памежжа як вайскавай арганізацыі, адзінкі якой дыслакаваліся ў межах Докшыцкай гміны, што знайшло адлюстраванне ў выкарыстаным артыкуле):

“Батальён “Будслаў”. 23.XI. Корпус падафіцэрска 4-й роты зладзіў танцы ў Доме Народным (заўв. Дом Народны – мясцовая установа культуры) у Докшыцах пры ўдзеле людзей з Докшыц і ваколіц бліжніх... даход склаў у суме 130 зл. 40 гр. прызначаных для культурна-асветніцкай кампаніі. Некалькі аматараў баону (заўв. батальёну) да гадавіны лістападаўскага паўстання зладзілі ў Будславе прадслаўленне тэатральнае”[7].

Зыходзячы з цытаты, можна зрабіць выснову аб камерцыйным падыходзе да рашэння пытанняў культурна-асветніцкіх. Дзякуючы такому падыходу, арганізатары атрымлівалі матэрыяльныя сродкі на арганізацыю мерапрыемстваў, як для жаўнераў, так і мясцовага насельніцтва, якое, зыходзячы з цытаты, мела магчымасць наведаць імпрэзы. Месцам арганізацыі імпрэз абраны Дом Народны, што сведчыць аб адсутнасці сваёй базы (месца) для арганізацыі мерапрыемстваў. У дадзеным артыкуле, як і ў мінулым, адзначаецца факт самадзейнасці жаўнераў батальёну „Будслаў” (межы дыслакацыі якога ўваходзіла Докшыцкая гміна). Адзначаецца пэўны ідэалагічны матыў у арганізацыі мерапрыемстваў, які можа стаць падставой да адпаведных тэме мерапрыемстваў, звязаных з гісторыяй польскай і вайскавай гісторыяй.

Асобна неабходна адзначыць падабенства артыкулаў (фота 2 і фота 7) (заўв. па сваёй форме) да справаздачы. Апошні артыкул (фота 2) характарызуецца набліжэннем тэксту да афіцыйна-прававога стылю (заўв. беднасць на эмацыйныя элементы, артыкул з фота 1 мае падабенствы да гутарковага стылю), што адрознівае яго ад артыкула першага (фота 1), у якім прысутнічаюць літаратурныя канструкцыі, выкарыстаныя для адлюстравання настроя ў войску. Параўнальны аналіз тэкстаў з улікам году напісання дазваляе сцвярджаць, што ў канцы 1920-х. пачатку 1930-х гг., тэксты, надрукаваныя ў перыёдыцы паступова страчваюць мастацкую і эмацыйную афарбоўку, робячы тэкст скупы на падобныя элементы. Падобнае можа быць звязана з: асаблівасцю стыля аўтара артыкула ці зменамі ў патрабаваннях да тэкстаў артыкулаў. Гэта патрабуе асобнага даследавання, што звязана з неабходнасцю дэталёвага даследавання асобных перыядычных выданняў, якое выходзе за межы тэмы артыкула.

Smiertelny pościg eskadry sowieckiej za zbiegłym samolotem sowieckim.

Z Dokszyca donoszą, iż wczoraj rano sowiecki patrol obserwacyjny otrzymał wiadomość, iż z lotniska witebskiego wystartował samolot z dwoma zbiegami, którzy zamierzają dostać się na teren Polski lub Lotwy. Podobne również telefonogramy otrzymali komendanci strażnic odcinków: Dryssy, Wietrynowa, Wolbarowa, Krajska, Zasławia, Kojdanowa i Niegorełoje. Natychmiast po otrzymaniu tej wiadomości, na pograniczu ukazały się patrolowe samoloty sowieckie, które w odległości 5 klm. od granicy polskiej obserwowały, czy nie zbliża się wspomniany samolot z Witebska.

O godz. 8 rano na widnokręgu ukazał się samolot, który szybko zbliżał się w kierunku granicy polskiej.

Za zbiegłym samolotem mknął myśliwski samolot z Mińska, który ustawicznie go ostrzeliwał. W odległości kilku kilometrów od Pleszczeniewicz, uciekający samolot okrążyły trzy inne sowieckie samoloty pościgowe, które poczęły ostrzeliwać go gęstym ogniem karabinów maszynowych. Mimo gęstego obstrzału, samolot zdołał wywinąć się z ciężkiej opresji i szybko zbliżał się ku granicy. Koło m. Wolbarowa, oddalonego o 7 klm. od granicy polskiej samolot został ostrzelany ogniem karabinowym i trafiony kulami aparat

począł opadać, a następnie z aparatu wywieszona została biała płachta na znak, iż lotnicy proszą o zaprzestanie ognia.

Samolot tymczasem leciał dalej i skierował się w kierunku osady granicznej Wilanicze, położonej na 11 klm. od m. polskiego Dokszyce.

Lotnicy bądź byli ranni, bądź nieprzytomni, gdyż nie mieli możliwości opanować maszyny i wpadli wraz z samolotem do rzeki Noni, przepływającej tuż koło osady Wilanicze.

Obaj lotnicy znaleźli śmierć w nurtach rzeki.

Samolot został zdruzgotany.

Zabitymi lotnikami mają być dwaj wojskowi sowieckiego garnizonu witebskiego.

Chroniczna głodówka Gandhiego.

NEW DELHI. (Pat). Jak wiadomo, zbliża się termin nowego postu Gandhiego, który zamierza rozpocząć głodówkę z dniem 2 stycznia, o ile do tego czasu nie zostanie rozwiązana w sposób, jakiego Gandhi sobie życzy, sprawa dostępu parjasów do świątyni w Guruvayur.

INTRO LIGATORNIA AL. ZWIERZYŃSKIEGO

Фота 3. – «Dziennik Wileński» за 1932 г.

— **Niedola robotników rolnych.** Przed kilku tygodniami za specjalnymi przepustkami udaly się do Rosji na roboty rolne dwie kobiety: Janiak i Dubacz. Obecnie wracające z powrotem do Polski, kobiety bolszewicy zrewidowali i zabrawszy zarobione przez nie 100 rubli i 32 klg. zboża wyrzucili je w pobliżu Dokszyca na naszą stronę.

Фота 4. – «Kurjer Wileński» за 1928 г.

Зафіксавана выкарыстанне ў тэкстах на фота 4 і фота 5 тэрміналогіі, адпаведнай тагачаснай позве: “бальшавікі”, “Расія” (заўв. атаясамленне тэрміна з СССР). Таксама, фіксуецца ў тэкстах на фота 3, і фота 6 выкарыстанне тэрміна “савецкі” (заўв. у дачыненні да СССР). Аналіз загаловаў пералічаных газет дазваляе сцвярджаць, што тэрмін «савецкі» з’яўляўся сінонімам да тэрміна «Расія» як варыяцыйны назвы СССР у інфармацыйнай прасторы. У якасці прыклада можна прывесці ўрывак назвы артыкула ў выданні «Kurjer Wileński» за 1928 г.: «Rosji Sowieckiej»[2] у дачыненні да СССР. Магчыма выкарыстанне тэрміна “савецкі” як характарыстыкі палітычнага строю СССР. Неабходна адзначыць, што моўныя канструкцыя, як і тэмы некаторых артыкулаў, характарызуюцца суб’ектыўным адлюстраваннем падзеі, узгаданай у артыкуле таго ці іншага выдання. Падобнае залежыць ад аўтара ці ад выдання. Неабходна адзначыць, што назвы тых ці іншых адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак ці ўвогуле тапаніміка маюць скажэнні, як напрыклад на фота 3., дзе гміна Докшыцкая названа Лакашыцкай. Прыкметамі скажэння з’яўляюцца: узгадка дакладнага месца, існуючага на польска-савецкім памежжы ў Докшыцкай гміне (в. Козікі) і адсутнасці гміны Лакашыцкай (як і аб’ектаў з падобным тапонімам) на польска-савецкім памежжы. Магчыма, карэспандэнт атрымаў інфармацыю аб здарэнні ад трэціх асоб, што магло спрыяць скажэнню інфармацыі аб здарэнні пры яе перадачы.

— Napad bandy dywersyjnej W nocu na 4 b. m. 10 bandytów uzbrojonych w karabiny i ręczne granaty dokonało napadu na posesję Jakóba Modeja (wieś Koziki gm. Łokoszyckiej, któremu zabowano 2 konie i podpalono 2 stodoły ze zbożem. Po dokonaniu rabunku banda udała się w stronę granicy bolszewickiej, gdzie nawiązała się walka pomiędzy bandytami a strażą graniczną. Bandyci rozbiti na drobne partje zdążyli ukryć się na terytorjum sowieckie.

Фота 5. – «Swoło» за 1925 г.

Zastrzelenie komunisty na granicy sowieckiej.

W dniu 18 bm, o północy na granicy rosyjskiej w rejonie gminy dokszyckiej patrol K.O.P. zauważył trzech osobników, którzy na okrzyk „Stój” zaczęli uciekać wzdłuż granicy. Do uciekających oddano kilka strzałów, które dosięgły jednego z nieznanomych, dwaj inni zbiegli. Zabitym okazał się Judel Kuźniec, mieszkaniec pow. piń-

skiego. Jak pozwoliło ustalić pierwsi dochodzenie tajemniczymi osobnikami okazali się łącznicy KPZB. Usiłowali oni prze dostać się do Rosji sowieckiej, niosąc z sobą tajne okólniki i szyfry od jacejek komunistycznych działających na terenie Polski.

Фота 6. – «Kurjer Wileński» за 1931 г.

Як было адзначана вышэй, асаблівасцю навін на тэму памежжа не магло абходзіцца без узгадак інцыдэнтаў на памежжы. Тыповым з’яўляюцца навіны, звязаныя з парушэннем мяжы, аб чым сведчаць тэксты, выкарыстаныя ў артыкуле, і тэкст прадстаўлены ніжэй (фота 7).

Zastrzelony podczas przekraczania granicy.

Na odcinku Dokszyce przez patrol K. O. P. został zastrzelony osobnik usiłujący przedostać się do sowieców.

Z dokumentów znalezionych przy nim wynika że jest to Simon Kaplan z Dokszyc. W jakim celu przekraczał on granicę niewiadomo.

(o)

Фота 7. – «Kurjer Wileński» за 1929 г.

Навіны аб мяжы з’яўляліся даволі частымі ў артыкулах, звязаных ці прысвечаных памежным адміністрацыйна-тэрытарыяльным адзінкам. Пры відавочнай увазе карэспандэнтаў да тэм, звязаных з памежжам/мяжой, маюць месца тэксты, звязаныя жыццём гміны ці мястэчка (у дадзеным выпадку, Докшыцы). Частым з’яўляецца ўзгадка (заўв. ўскосна ці ў якасці актыўных герояў) вайсковых адзінак (заўв. КАП ці фармаванняў Войска Польскага) у артыкулах. Прааналізаваныя артыкулы маюць звесткі аб

асаблівасцях культурна-масаваых мерапрыемстваў, а менавіта арганізацыі аб вырашэнні праблемы здабыцця сродкаў, для арганізацыі імпрэз, зладжаных КАП.

З канца 1920-х пачатка 1930-х гг. назіраецца паступовае знікненне пэўных літаратурных афарбовак тэксту, робячы яго скупым на пэўныя літаратурныя элементы. Узровень суб'ектыўнасці адлюстравання падзей залежыць ад аўтара ці самага выдання. Неабходна адзначыць скажэнне назваў у некаторых артыкулах, што можа быць выклікана асаблівасцямі перадачы інфармацыі ад першакрыніцы.

Аналіз загаловаў пералічаных газэт дазваляе сцвярджаць, што тэрмін „савецкі” з'яўляўся сінонімам да тэрміна „Расія” ў дачыненні да СССР. Такім чынам, можна казаць аб фармаванні спецыфічнага вобразу СССР праз выкарыстанне тэрмінаў, якія адлюстроўваюць асаблівасці ўкладу краіны (заўв. “савецкі,” “бальшавікі”) ці палітэтоніма мінулага (заўв. Расійская імперыя) дзяржаўнага ўтварэння, а менавіта тэрміна “Расія”.

Адсотак навін, звязаных з Докшыцкай гмінай, не з'яўляюцца пераважнымі колькасна ў выданнях, выкарыстаных у даследаванні, што звязана з узроўнем выданняў (заўв. ахоплівалі Віленскае ваяводства ці дзяржаву). Самі артыкулы пераважна невялікія па аб'ёме, але інфарматыўныя. Такім чынам, можна зрабіць выснову аб правінцыйным статусе гміны пры існуючай спецыфіцы самага рэгіёна, а менавіта яе памежнае становішча, што знаходзіла водгук у нешматлікіх (заўв. на фоне навін з іншых гмін) артыкулах. Вышэй агучаны факт падмацоўваецца дамінуючай пляцоўкай, на якой друкаваліся артыкулы аб Докшыцкай гміне, а менавіта выданні, якія геаграфічна ахоплівалі Віленскае ваяводства («Kurjer Wileński», «Dziennik Wileński», «Słowo») і спецыялізаванае вайсковае выданне «Żołnierz polski», што звязана з вышэй агучанай спецыфікай Докшыцкай гміны. Таксама трэба ўлічваць магчымыя скажэнні ў тапаніміцы ці назве геаграфічных аб'ектаў, што звязана з асаблівасцю атрымання інфармацыі ад трэціх асоб.

ЛІТАРАТУРА

1. Dziennik Wileński 1932-326 (25.12) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://polona.pl/item/dziennik-wilenski-r-16-nr-326-25-grudnia-1932,MjIwNTA3ODc/5/#info:metadata/>. – Дата доступу: 26.03.2021
2. Kurjer Wileński 1928-235 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://polona.pl/item/kurjer-wilenski-r-5-nr-235-13-pazdziernika-1928,MTI1NjU5Njk/3/#info:metadata/>. – Дата доступу: 26.03.2021
3. Kurjer Wileński 1931-141 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://polona.pl/item/kurjer-wilenski-r-8-nr-141-21-czerwca-1931,MTI1ODI2MzQ/0/#info:metadata/>. – Дата доступу: 26.03.2021
4. Kurjer Wileński 1929-275 (30.11) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://polona.pl/item/kurjer-wilenski-r-6-nr-275-30-listopada-1929,MTI1Njk1Njk/1/#info:metadata/>. – Дата доступу: 27.03.2021
5. Słowo 1925-053 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://polona.pl/item/slowo-r-4-nr-53-6-marca-1925,NDgyMjk1Mzg/>. – Дата доступу: 06.08.2021
6. Żołnierz polski. 1922-43 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://zbrojownia.cbw.wp.mil.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=2905&from=&dirids=1&ver_id=&lp=724&QI=/. – Дата доступу: 05.08.2021
7. Żołnierz polski. 1930-01 (05.01) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://zbrojownia.cbw.wp.mil.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=5430&from=&dirids=1&ver_id=&lp=3&QI=/. – Дата доступу: 05.08.2021